

VERPFLICHT MOEDER, tot de dood erop volgt

Bijna elf jaar zat Teodora in de gevangenis, omdat haar dochter dood ter wereld kwam. De rechter veroordeelde de moeder tot dertig jaar voor moord met voorbedachte rade. Teodora staat niet alleen: er zitten nog 25 veroordeelde vrouwen vast in El Salvador, om dezelfde reden. Parlementsleden lieten in april een historische kans liggen om de abortuswet te versoepelen die deze misstand veroorzaakt.

Tekst **Frauke Decoodt**

Het was niet de eerste keer dat de 24-jarige Teodora del Carmen Vásquez zwanger was. “Drie jaar ervoor beviel ik van mijn zoontje. Ook deze keer verliep de zwangerschap zonder moeilijkheden.” Op 13 juli 2007 ging ze, 39 weken zwanger, aan het werk in de keuken van de dorpschool in de regio Ahuchapán. Tot ze plots hevige pijnen kreeg. Ze belde nog naar de hulpdiensten, maar beviel in het toilet. “Toen de politie eindelijk kwam, was mijn kindje al geboren, en gestorven. In plaats van me te helpen, zeiden ze dat ik mijn dochttertje had vermoord. Ik heb nooit geweten waarom mijn kindje stierf. Het openbaar ministerie heeft dat niet onderzocht.”

Ze brachten Teodora naar een cel. De avond was net gevallen en het regende hevig, het lekte overal. Met haar handen aan de muur geboeid, raakte ze amper de grond. Teodora verloor veel bloed, ze viel om de haverklap flauw en wanneer ze bij bewustzijn kwam, kreeg ze stuip trekkingen. Uit vrees dat ze daar zou sterven, brachten de bewakers haar naar het ziekenhuis.

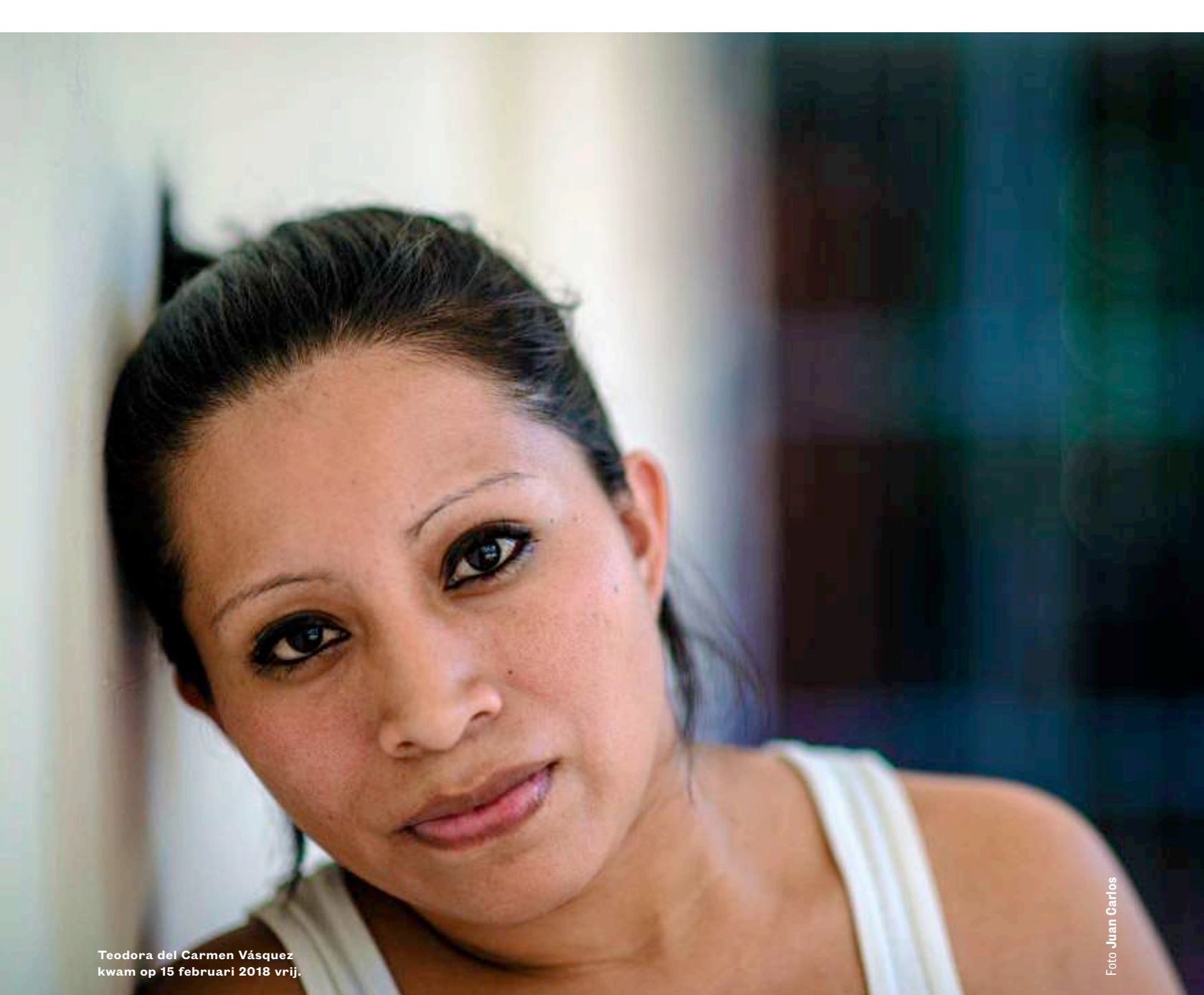
Hoewel ze haar relaas al vaker deed, is ze zenuwachtig tijdens

ons gesprek. “Toen ik ’s ochtends wakker werd, lag ik met mijn voet geboeid aan het ziekenhuisbed. Rondom mijn bed stonden journalisten die vroegen waarom ik mijn baby had vermoord.” Diezelfde dag werd Teodora teruggebracht naar de cel. Geld voor een eigen advocaat had ze niet. Bij haar aanhouding luidde de aanklacht nog dat haar kind stierf omdat ze abortus pleegde, een misdaad waarvoor je in El Salvador tot acht jaar gevangenisstraf krijgt. In de rechtszaal veranderde de beschuldiging van abortus naar moord en de rechter veroordeelde haar tot dertig jaar.

Decriminaliseren

Afgelopen februari kwam Teodora vervroegd vrij. Justitie oordeelde dat ze was veroordeeld op basis van vermoedens, maar gaf niet toe dat ze onschuldig was. Teodora is nu bijna 35. Het is moeilijk voor te stellen dat deze goedlachse vrouw zo lang opgesloten zat. Ze gelooft amper dat ze weer vrij is. Eindelijk heeft ze haar 14-jarige zoon weer terug. Fier toont ze zijn foto. Hij kon haar maar drie keer bezoeken in de gevangenis.

Ik ontmoet Teodora in de hoofdstad San Salvador in haar

Teodora del Carmen Vásquez kwam op 15 februari 2018 vrij.

Foto Juan Carlos

tweede thuis, de kantoren van de Agrupación Ciudadana por la Despenalización del Aborto Terapéutico, Ético y Eugénico. Dat ze na tien jaar en zeven maanden vrijkwam, dankt ze aan hen. Deze organisatie strijdt al sinds 2009 voor een gedeeltelijke decriminalisering van abortus en voor vrijlating van de gevangenen vrouwen. Teodora's lijdensweg maakte van haar een overtuigde activiste voor deze organisatie.

In hetzelfde snikhete kantoortje waar ik Teodora ontmoet, spreek ik met Alejandra Romero (29), een advocaat van de Agrupación. "Sinds 1998 verbiedt El Salvador abortus onder alle omstandigheden." Het strafwetboek met de titel *Misdaden tegen het leven van mensen in wording*, voorziet geen uitzonderingen. "Ook niet als het meisje minderjarig is of verkracht, wanneer de foetus niet levensvatbaar is of het leven van de vrouw in gevaar is", vertelt Romero. Volgens een studie van de VN uit 2011 geldt hetzelfde totale verbod in Nicaragua, Malta, Chili, de Dominicaanse Republiek en Vaticaanstad. Onlangs versoepelde Chili de wetgeving.

In een studie uit 2013 heeft de Agrupación 129 zaken belicht

waarin vrouwen werden vervolgd op basis van die wet. Een vrouw kan namelijk de pech hebben dat ze wordt aangegeven indien ze een abortus ondergaat, of daarvan wordt verdacht. "Soms geven burens en familie hen aan, maar meestal voelt het personeel in de gezondheidszorg zich hiertoe geroepen, omdat ze denken dat ze meldingsplicht hebben in plaats van zwijgplicht, of uit morele en religieuze overtuiging", verduidelijkt Romero. Van de 129 aanklachten veroordeelde justitie 49 vrouwen, 23 voor abortus en 26 voor moord.

"Het totale verbod op abortus straft niet alleen vrouwen die een abortus ondergingen, maar leidt ook tot een klimaat dat vrouwen verdenkt als hun zwangerschap geen gezonde baby oplevert", legt de jonge advocaat uit. "Vrouwen die langer dan 22 weken zwanger zijn en wier gezondheid gevaar loopt, omdat een miskraam dreigt, lopen de kans te worden aangegeven en door de rechter te worden veroordeeld voor moord." El Salvador is het enige land dat zo veel vrouwen zo lang opsluit voor wat eigenlijk complicaties tijdens de zwangerschap of bevalling waren.

"De Agrupación strijdt voor de vrijlating van de voor moord

Protestmars voor vrouwenrechten, waaronder abortus, in San Salvador op 8 maart 2018, Internationale Vrouwendag. Teodora loopt vooraan.

“ Moedersterfte is drie keer zo hoog in landen met restrictieve abortuswetten

veroordeelde vrouwen.” Romero vertelt me de schrijnende verhalen van de nog opgesloten vrouwen. Over de 19-jarige Imelda bijvoorbeeld, verkracht en zwanger van haar vader. Ze beviel voortijdig op het toilet.

Politieke moed

El Salvador liet een historische kans liggen om de wet te versoepelen. Alejandra Burgos (29) is een van de onvermoeibare feministen van de Agrupación. “Eind april eindigde de huidige termijn van de volksvertegenwoordigers. De maanden daarvoor was er enorme binnenlandse en buitenlandse druk om een wetsvoorstel goed te keuren dat abortus zou toelaten wanneer het leven van een vrouw in gevaar is of wanneer het verkrachte minderjarigen betreft. De pro-abortus beweging was nog nooit zo hoopvol.”

Maar het abortusthema in El Salvador lijkt op het migratiethema in Europa. Er is politieke moed voor nodig, wat moeilijk ligt met de presidentsverkiezingen in aantocht. Burgos vertelt me dat Vida SV, een organisatie die tegen abortus is, een lijst opstelde van volksvertegenwoordigers waar men vooral niet op mocht stemmen. “Anti-abortusgroepen hebben veel geld en macht om

hun principes door te drukken. Ze bekleden belangrijke posities in het bedrijfsleven, de voornaamste nationale media, rechtse politieke partijen en invloedrijke families.”

Volgens advocaat Romero is er nog een belangrijke reden waarom de wet er niet doorkomt. “Pas wanneer men welgestelde vrouwen, mannen of artsen gaat vervolgen, zal de wet versoepelen.” De vrouwen die vervolgd en opgesloten worden, hebben namelijk nog iets gemeen. Ze zijn arm. Ze kunnen zich geen prenatale doktersbezoeken veroorloven en hebben vaak fysiek zware beroepen. Voor welgestelde vrouwen ligt dat heel anders, legt Romero uit: “Zij lopen niet alleen minder risico’s op verloskundige noodgevallen, ze kunnen bovendien kiezen voor een veilige abortus. Ze reizen naar het buitenland waar het legaal is, kopen een dure illegale abortuspil of ze gaan naar een privé-ziekenhuis waar artsen minder gebonden zijn aan bureaucratische en sociale controle.”

Verplicht baren

Het zijn dan ook overwegend arme vrouwen die sterven door de strenge abortuswet. Clandestiene abortussen lopen niet altijd goed af. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) berekende dat moedersterfte drie keer zo hoog is in landen met restrictieve abortuswetten. Alhoewel het moeilijk is een inschatting te maken vanwege het illegale karakter van abortus, verklaarde het ministerie van Gezondheid in El Salvador dat er tussen 2005 en 2008 19.290 abortussen plaatsvonden. Bij meer dan een kwart ging het om minderjarige meisjes. Uit eerdere cijfers blijkt dat ongeveer 11 procent van die abortussen leiden tot de dood van de moeder. Een ander deel van de nationale moedersterfte bestaat uit vrouwen en meisjes die door de wet hun zwangerschap niet konden onderbreken toen bleek dat hun leven in gevaar was. Ook zelfmoord

De vrouwengevangenis Ilopango waar Teodora vastzat. Nog zestien vrouwen zitten er gevangen voor complicaties tijdens hun zwangerschap of bevalling.

vormt een alarmerend deel in de statistieken van moedersterfte. Volgens cijfers uit 2014 pleegde 57 procent van de gestorven minderjarige zwangere meisjes zelfmoord.

Over te voorkomen moedersterfte kan Carolina Mena (40) me alles vertellen. Zij is arts en gespecialiseerd in foetusaandoeningen in het grootste openbare moederziekenhuis van El Salvador, het Hospital de la Mujer. Hier bevallen de arme vrouwen. De arts vertelt horrorverhalen over buitenbaarmoederlijke zwangerschappen waarbij men verplicht is te wachten tot de eileiders ontploffen. Ook vertelt ze over Claudia Zuñiga. “Een moeder van drie kinderen. Bij de zwangerschap van haar vierde kind bleek dat ze een levensgevaarlijke hartaandoening had. De ziekenhuisdirectie durfde echter geen abortus toe te staan. Ze brachten haar van ziekenhuis naar ziekenhuis en van dienst naar dienst. Niemand durfde de knoop door te hakken. Moeder en kind stierven in maart 2017.”

De dokter zucht. “Ik begrijp niet dat het geen vanzelfsprekendheid is dat we de levens van die vrouwen redden. Ik begrijp niet dat we vrouwen verplichten een kind te baren dat enkele uren later zal sterven.” Mena voelt zich soms machteloos. “Pas als de moeder op sterven ligt, mogen we iets ondernemen.” Wat ze ook niet begrijpt, is dat medici, zoals de voorzitters van de nationale artsenvereniging, de huidige situatie goedpraten. Zij publiceerden afgelopen april een verklaring waarin ze meldden dat ‘het leven begint bij de bevruchting en een dokter niet mag doden, dat de wet goed is zoals ze is, en het leven van de moeder en het kind genoeg beschermt’. Nog kwader wordt ze van artsen en verpleegkundigen die patiënten aangeven bij de politie wanneer ze vermoeden dat een vrouw een abortus heeft gepleegd. “Dit heeft niets met wetenschap te maken, maar alles met hun religieuze overtuiging en een cultuur die vrouwen als minderwaardig beschouwt.”

De grens tussen kerk en staat is in El Salvador enorm vaag. Overal zie je evangelische en katholieke kerken. Op bussen, kruispunten en drukke publieke plaatsen verkondigen predikers Gods woord in een poging je te behoeden voor een zondig leven. De meerderheid kijkt de ongelovige minderheid van slechts 10 procent stevast vol ongelof aan. Het was de aartsbisschop die in 1997 pleitte voor een totaalverbod op abortus. Onlangs riep zijn opvolger de volksvertegenwoordigers op om het verbod te behouden.

Aangiftes

Die combinatie van religieus fundamentalisme en een uiterst patriarchale cultuur komt de vrouwen niet ten goede. Zeker niet in een van de gewelddadigste landen ter wereld, wat El Salvador per slot van rekening is. Ik ontmoet nog een arts, Luzmila Argueta, op een protestbijeenkomst tegen de vele moorden op vrouwen. Eind april 2018 staat de teller op 145 moorden. Vorig jaar verdubbelde het aantal geregistreerde verkrachtingen: tussen januari en september waren 1461 vrouwen en meisjes slachtoffer. De politie vermoedt dat meer vrouwen aangifte durven doen en ziekenhuizen deze gevallen beter registreren. Vrouwenorganisaties verklaren de stijging ook door een algemene toename in geweld tegen vrouwen. Zeven op de tien slachtoffers zijn minderjarig en de verkrachters zijn meestal een bekende. “Als we in een maatschappij leven waarin vrouwen vermoord en verkracht worden in hun eigen huis, hoe kunnen we dan verwachten dat die maatschappij hun seksuele en reproductieve rechten respecteert?”

Ondanks het geweld tegenover vrouwen idealiseert deze maatschappij de moederfiguur. “Een vrouw moet zich opofferen voor haar kinderen. Haar functie is moeder zijn”, legt Argueta uit.

Gynaecoloog Carolina Mena werkt in het grootste openbare moederziekenhuis van San Salvador.

Foto Frauke Decoodt

“ Vrouwen moeten alle kinderen krijgen die God hen geeft

“Vrouwen moeten alle kinderen krijgen die God, en hun echtgenoot, hen geeft. Desnoods sterven ze al barend, dan is dat Zijn wil.”

Wanneer ik Teodora vraag naar haar eerste dagen in de vrouwengevangenis in Ilopango lacht ze nerveus. Dit heeft ze nog niet eerder verteld. “Ik stopte niet met huilen. Ik smeekte de agent om me te laten gaan. Die had medelijden maar antwoordde dat ze dat onmogelijk kon doen.” De eerste drie maanden zat Teodora in afzondering zodat de andere vrouwen haar geen kwaad konden doen. “Kort ervoor keek ik uit naar de geboorte van mijn kind en opeens zat ik in een gevaarlijke gevangenis waarin ik bekendstond als kindermoordenaar.”

Gaandeweg vond ze haar weg. “De eerste vijf jaar verzweg ik waarvoor ik opgesloten zat. In mijn gevangenis, Ilopango, zaten nog zeventien vrouwen zoals ik, veroordeeld als moordenaar voor complicaties tijdens de zwangerschap of bevalling. Toen de Agrupación ons samenbracht, realiseerde ik me dat ik niet alleen was. De Agrupación legde uit wat ze deden en bood ons aan om voor onze vrijlating te strijden.”

Mentaliteitsverandering

Ook buiten de muren van de gevangenis groeit de hoop. Alejandra Burgos (29), de feministe van de Agrupación, vertelt over de prille veranderingen in het land: “Doordat we ons richtten op een gedeeltelijke versoepeling van de wet, in plaats van abortus te zien als een recht van vrouwen, voegden zich steeds meer groepen bij onze strijd. Het grondwettelijk hof, het ministerie van Volksgezondheid, de directeur van het moederziekenhuis, studentenverenigingen en de vereniging van gynaecologen, zelfs enkele rechtse politici. Allen riepen de volksvertegenwoordigers op het wetsvoorstel goed te keuren. Hoewel we er niet in slaagden de wet te versoepelen, veroorzaakte onze campagne wel een verandering in de publieke opinie.”

Een opiniepoll van het Colectivo Feminista staaft deze bewering. Drie op de vijf Salvadoranen vindt dat abortus is toegestaan wanneer het leven van de moeder in gevaar is. Teodora lacht ongelovig. “Er is iets bovennatuurlijks nodig voordat El Salvador abortus zal aanvaarden.” Toch zal dit haar niet stoppen actie te voeren voor de legalisering abortus. “We hebben misschien een gevecht verloren, maar niet de hele oorlog. We blijven doorgaan tot er verandering komt. Dat ben ik aan mezelf en de andere vrouwen verplicht.” ●

Dit artikel is mede mogelijk gemaakt door het Postcode Loterij Fonds van Free Press Unlimited.